

KS. KRZYSZTOF KAUCHA

DOROBEK LUBELSKIEJ SZKOŁY TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ W ZAKRESIE EKLEZJOLOGII

THE ACHIEVEMENTS OF THE LUBLIN SCHOOL OF FUNDAMENTAL THEOLOGY IN THE FIELD OF ECCLESIOLOGY

Abstract. Scientific research in the field of ecclesiology have been conducted at John Paul II Catholic University of Lublin (KUL) from the beginning of its existence, among others, in the Department of Fundamental Theology headed from 1918 by Rev. Piotr Kremer. The research intensified after the creation of the second Department of Fundamental Theology – Ecclesiology (on 23 June 1958), which in the years 1964-91 was headed by Rev. Stanisław Nagy (Cardinal from 2003), along with the development of the Lublin School of Fundamental Theology, to which Rev. Marian Rusecki was the most prominent contributor. The aim of this article is to present the achievements of the Lublin centre (authors, works, research problems, its development) in the field of ecclesiology. The article will not repeat the content of other articles included in this volume¹ and it will be composed of the following sections: (1) the ecclesiological contents before the establishment of the Lublin School of Fundamental Theology, (2) the ecclesiological contents in the works of Rev. Edward Kopeć, (3) the ecclesiological achievements of Rev. Stanisław Nagy and his students, (4) the ecclesiological achievements of Rev. Marian Rusecki and his students, and (5) conclusion.

Key words: apologetical ecclesiology; Catholic Church; Catholic ecclesiology; Church of Christ; credibility of the Church; *demonstratio catholica*; ecclesiological fact; ecclesiology; fundamental ecclesiology; fundamental theology; Lublin School of Fundamental Theology; truthfulness of the Church.

Translated by Rafał Augustyn

Ks. dr hab. KRZYSZTOF KAUCHA, prof. KUL – Katedra Chrystologii i Eklezjologii Fundamentalnej w Instytucie Teologii Fundamentalnej KUL; adres do korespondencji: ul. Nałęczowska 94, 20-831 Lublin; e-mail: kkaucha@kul.pl

¹ Zwłaszcza autorstwa ks. Jacentego Masteja, ks. Marka Żmudzińskiego, ks. Pawła Borto i ks. Krzysztofa Kauchy.

1. TREŚCI EKLEZJOLOGICZNE PRZED ZAINICJOWANIEM LUBELSKIEJ SZKOŁY TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ

Ks. Piotr Kremer (1878-1951) był pierwszym kierownikiem Katedry Teologii Fundamentalnej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Opowiadał się za jej neoscholastyczną koncepcją. Podejmował problematykę na styku nauki i wiary w kontekście neopozytywizmu i materializmu, zagadnienie poznania teologicznego i źródeł teologii, a także eklezjologiczną, w ramach której badał dzieje eklezjologii, eklezjologię *Vaticanum I* i uprawiał teologię porównawczą katolicyzmu i prawosławia rosyjskiego, które znał z racji pracy w Akademii Duchownej w Petersburgu². Opublikował kilka artykułów naukowych, przeglądowych i ponad 20 recenzji. Prowadził m.in. następujące wykłady i seminaria tematyczne: „Kościół jako podmiot władzy”, „Idea Kościoła u ojców apostoelskich” (w roku akad. 1918/19), „Prymat św. Piotra w świetle ksiąg Nowego Testamentu”, „Wartość apologetyczna teorii czterech znamion” (1919/20), „Nauka katolicka o Kościele w oświeceniu teologów prawosławnych”, „Rozbiór krytyczny ważniejszych zarzutów teologii prawosławnej przeciw papiestwu” (1920/21), „Kościół stróżem i nauczycielem słowa objawionego” (1928/29), „O nieomyślności Urzędu Nauczycielskiego” (1929/30)³. Pod jego kierunkiem, w okresie 1918-39, powstały 4 rozprawy doktorskie, w tym 3 z eklezjologii: ks. Michała Krzywickiego „Prymat papieski a Kościoły wschodnie w okresie nestorianizmu”, ks. Henryka Hlebowicza „Nauka o jedności Kościoła u św. Jana Chryzostoma”, ks. Marcina Wojciechowskiego „Nieomyślność Kościoła Chrystusowego według A.S. Chomiakowa i jego zwolenników”⁴. Jego spuścizna, obejmująca dokumenty, korespondencję, notatki do wykładów i z obrad rady wydziału, została odnaleziona przez ks. K. Kauchę w Archiwum Krakowskiej Prowincji Zakonu Karmelitów Bosych w Krakowie i przekazana przez zakon Instytutowi Teologii Fundamentalnej (ITF) 22 IV 2016 roku. Jej wstępne skatalogowanie dokonała dr Irena Wodzianowska z Instytutu Historii KUL.

² Marian RUSECKI, „Kremer Piotr,” w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology], red. Marian Rusecki, Krzysztof Kaucha, Ireneusz S. Ledwoń, Jacenty Mastej (Lublin–Kraków: Wydawnictwo M, 2002), 690-691.

³ Romuald ŁUKASZYK, „Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)” [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)], *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 15(1968), 2: 5-53.

⁴ Romuald ŁUKASZYK, „Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)” [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)], 13, 41-42. Czwarta rozprawa, autorstwa ks. Stanisława Cieślaka, nosiła tytuł „Siła dowodowa cudu” (zaginęła w czasie wojny). W okresie 1918-39 z teologii fundamentalnej powstały 4 doktoraty – wszystkie u ks. Kremera.

Po ks. Kremerze eklezjologię wykładał o. doc. (dr hab., zastępca prof.) Bogusław Waczyński SI (1907-81)⁵. Doktorat z teologii porównawczej uzyskał w Rzymie w Papieskim Instytucie Orientalnym, gdzie studiował w latach 1934-37, na podstawie rozprawy „O prymacie papieskim w literaturze polemicznej w okresie Unii Brzeskiej w latach 1577-1612”. W wykładach, oprócz kwestii porównawczych, poruszał problematykę prymatu Biskupa Rzymu. Ministerstwo szkolnictwa wyższego zakazało mu prowadzenia wykładów w KUL w latach 1951-56. Jego dorobek obejmuje ponad 40 pozycji. Opublikował 3 rozdziały w *Dogmatyce katolickiej* ks. W. Granata, w tym eklezjologiczny pod tytułem „Nauka o Kościele nowszych teologów niekatolickich Wschodu”⁶. Pod jego kierunkiem powstała rozprawa doktorska ks. Tomasza Bielskiego „Eklezjologia Włodzimierza Siergiejewicza Sołowiewa”. W czasie okupacji ratował Żydów. Został wpisany na listę sprawiedliwych Muzeum Polaków Ratujących Żydów Podczas II Wojny Światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej⁷.

2. TREŚCI EKLEZJOLOGICZNE W TWÓRCZOŚCI KS. EDWARDA KOPECIA

Ks. Edward Kopeć, pionier lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej, wykładał zagadnienia eklezjologiczno-apologetyczne przez krótki czas, zanim te wykłady przejął ks. Stanisław Nagy. Od tego momentu ks. Kopeć zajmował się tylko faktem chrystologicznym. Treści eklezjologiczne umieszczał w skryptach dla studentów, które miały wiele wydań. W kolejnych edycjach widać stopniowe poszerzanie zakresu tematyki eklezjologicznej. Ks. Kopeć rozumiał eklezjologię apologetyczną (fakt eklezjologiczny) jako wykazującą prawdziwość pochodzenia Kościoła od Chrystusa (był nowatorski pisząc, że całe życie Jezusa było inicjowaniem Kościoła⁸) oraz prawdziwość jego istotnych elementów strukturalnych rozumianych jako zewnętrzno-organizacyjne (prymatu, apostołatu, ich sukcesji, władzy, autorytetu, Nauczycielskiego Urzędu Kościoła i jego nieomylności). Ks. Kopeć uwzględniał też tzw. znamiona Kościoła (*notae Ecclesiae*) ujmując je jako drogi dowodzenia

⁵ R. ŁUKASZYK, „Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)” [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)], 17-18, 47.

⁶ Wincenty GRANAT, *Dogmatyka katolicka* [The Catholic Dogma], t. 4 (Lublin, 1960), 234-240. Zob. R. ŁUKASZYK, „Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)” [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)], 18.

⁷ <http://muzeumulmow.pl/pl/> [dostęp: 11.02.2018].

⁸ „Powstanie Kościoła należy rozumieć nie w sensie jednorazowego aktu, ale w sensie długotrwałego procesu” (Edward KOPEĆ, *Teologia fundamentalna* [Fundamental Theology], nowe wyd. poszerzone i poprawione (Lublin: RW KUL, 1976³, 180).

prawdziwości Kościoła katolickiego i nieprawdziwości innych Kościołów⁹. Pod jego kierunkiem powstały 2 doktoraty z zakresu eklezjologii, a mianowicie ks. Stefana Januszewicza „Struktura najwyższej władzy Kościoła w koncyliarystyczno-bazylejskich traktatach mistrzów Uniwersytetu Krakowskiego”¹⁰ oraz ks. Romualda Łukaszyka „Uzasadnienie struktury władzy w Kościele w świetle badań nad Tradycją w teologii współczesnej (katolickiej i protestanckiej)”. Wpływ ks. Kopcia na eklezjologię szkoły lubelskiej był bardziej pośredni. Prowadzone przez niego badania nad Objawieniem chrześcijańskim, świadectwami zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, jego koncepcjami i racjami wiarygodności, badania nad cudem jako motywem wiary i jego rozpoznawaniem prowadziły w konsekwencji do uwiarygodniania także Kościoła.

3. EKLEZJOLOGICZNY DOROBEK KS. STANISŁAWA NAGYEGO¹¹ I JEGO UCZNIÓW

Ks. Stanisław Nagy (1921-2013) ukończył studia licencjacko-doktoranckie z teologii fundamentalnej w KUL (1950-52) i uwieńczył je uzyskaniem stopnia doktora w 1954 r. na podstawie rozprawy „Urząd Nauczycielski w Kościele pierwotnym” napisanej pod kierunkiem ks. prof. B. Radomskiego. Jej przedmiotem jest odpowiedzialność za prawdę i organizacyjny kształt Kościoła poapostolskiego. Oryginalne jest wyjaśnienie początku i ewolucji terminologii odnoszonej do hierarchii kościelnej w tym okresie: *episkopoi*, *presbyteroi* i *diakonoi*. Uzasadniana jest teza o priorytetowości nauczania wśród zadań następców Apostołów¹². Pracę naukową w KUL rozpoczął w 1958 r. w II Katedrze Teologii Fundamentalnej – Eklezjologii. Habilitował się na podstawie dorobku i rozprawy „*Via notarum* we współczesnej eklezjologii apologetycznej”, którą ukończył w 1968 roku. W późniejszych publikacjach zajmował się eklezjologią *Vaticanum II*, zwłaszcza kolegializmem w Kościele, przynależnością do niego, jego prawdziwością, teologią Kościoła lokalnego

⁹ Kończył je konkluzją: „Zatem dowodzenie ze znamion wykazuje, że prawdziwym Kościołem Chrystusowym jest tylko Kościół katolicki” (tamże, 234).

¹⁰ R. ŁUKASZYK, „Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)” [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)], 50-51. Recenzentami byli ks. Wincenty Kwiatkowski i ks. Bolesław Kumor.

¹¹ W tym punkcie zostaną pominięte treści znajdujące się w artykule ks. Marka Żmudzińskiego.

¹² Stanisław NAGY, „Sekcja Teologii Fundamentalnej,” [Section of Fundamental Theology], w: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993* [75 Years of Catholic University of Lublin Jubilee Book. Contribution to Polish Culture in the Period of 1968-1993], red. Marian Rusecki (Lublin: RW KUL, 1994), 191.

i rolą ludzi świeckich. Piastował wiele funkcji w gremiach zagranicznych (członek Międzynarodowej Komisji Teologicznej w latach 1986-97), środowisku teologów w Polsce i KUL (kurator Koła Naukowego Teologów i inicjator Tygodni Eklezjologicznych). W 2003 r. Jan Paweł II nadał mu godność kardynała.

Przedmiotem jego badań naukowych była eklezjologia, najpierw apologetyczna (lub fundamentalna; tych określeń często używał zamiennie), z czasem ekumenizm oraz pontyfikat Jana Pawła II. Jego dorobek obejmuje ponad 250 pozycji (5 książek, liczne artykuły naukowe, popularnonaukowe, publicystyczne i hasła encyklopedyczne). Pod jego kierunkiem powstało 14 rozpraw doktorskich.

W jego myśli widać ewolucję. Według ks. Ruseckiego dotyczy to podmiotu bezbłędnego przekazu Objawienia Chrystusowego (początkowo ks. Nagy za taki uważał Naczyielski Urząd Kościoła, później – cały Kościół), w pojęciu Kościoła (początkowo, idąc za R. Bellarminem, eksponował elementy instytucjonalno-strukturalne, z czasem – misteryjność i dwuwymiarowość, czyli złożenie z wymiarów nadprzyrodzonego i ludzkiego), genezy Kościoła (początkowo pisał o założeniu go poprzez ustanowienie prymatu i apostołatu oraz ich sukcesji, z czasem całe życie Jezusa postrzegał jako eklezjogenezę), interpretacji prymatu i apostołatu (początkowo rozumiał je w duchu eklezjologii jurystycznej, z czasem pogłębiał refleksję teologiczną eksponując we władzy kościelnej diakonię, świadectwo i miłość), metod w eklezjologii apologetycznej (najpierw opowiadał się za metodą historyczną, prymacjalną, z czasem włączał metody ze znamion i eklezjologiczno-analityczną, zwaną też empiryczną bądź fenomenologiczną, składającą się z kilku etapów: wyłowienia z bezpośredniego oglądu aktualnego Kościoła wyróżniających go fenomenów, analizy ich genezy w konfrontacji z prawami historyczno-społeczno-psychologicznymi, stwierdzenia nadprzyrodzoności Kościoła, którego nie da się wyjaśnić w sposób naturalny, wniosku o transcendencji jego Założyciela; ta metoda posiada dobre strony i słabości¹³), stosowania wywodu argumentacyjnego ze znamion (początkowo rozumiał je dość statycznie jako trwałe uposażenie Kościoła, niemal stygmaty, z czasem zaczął je pojmować znakowo i dynamicznie jako zadanie dla Kościoła, którego wypełnienie może się urzeczywistnić dopiero w Eschatonie) i stopniowego włączania perspektywy ekumenicznej (początkowo można u niego widzieć ekskluzywizm w poglądzie, że tylko Kościół rzymskokatolicki jest prawdziwym Kościołem Chrystusowym, z czasem przeszedł do inkluzywizmu eklezjologicznego, widząc obecność tego Kościoła we wspólnotach akatolickich; zawsze eksponował, że w Kościele rzymskokatolickim jest pełnia elementów eklezjalnych pochodzących od Jezusa Chrystusa)¹⁴.

¹³ Marian RUSECKI, *Wiarygodność chrześcijaństwa*, t. 1: *Z teorii teologii fundamentalnej* [Credibility of Christianity, vol. 1: From Theory of Fundamental Theology], (Lublin: TN KUL, 1994), 315-321.

¹⁴ Zbigniew KRZYSZOWSKI, "Nagy Stanisław," w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon

Pośród współpracowników ks. Nagyego najważniejszym był ks. dr hab. Romuald Łukaszyk (1930-81). W 1959 r. rozpoczął studia specjalistyczne w Sekcji Teologii Fundamentalnej KUL. W 1965 r. uzyskał licencjat na podstawie pracy „Nauka o Kościele jako motywie wiarygodności w orzeczeniu Soboru Watykańskiego I”. Od 1964 r. rozpoczął pracę naukowo-dydaktyczną w sekcji. W 1966 r. obronił doktorat „Uzasadnienie struktury władzy w Kościele w świetle badań nad Tradycją w teologii współczesnej (katolickiej i protestanckiej)”. Jego recenzenci (ks. W. Kwiatkowski i ks. W. Granat) docenili jej wysoki stopień trudności, szeroki materiał badawczy, nowatorstwo oraz nachylenie ekumeniczne otwierające drogę do teologii ekumenicznej. Ks. Łukaszyk prowadził wykłady m.in. z eklezjologii, do których włączał zagadnienia ekumeniczne. Od 1969 r. został oddelegowany do pracy w *Encyklopedii Katolickiej*, od 1970 r. był kierownikiem Międzywydziałowego Zakładu Leksykograficznego KUL. Przyłgnęło do niego określenie „ojciec *Encyklopedii Katolickiej*”. W 1975 r. uzyskał habilitację na podstawie dorobku naukowego. Opublikował 16 rozpraw i artykułów naukowych, 10 sprawozdań i omówień literatury teologicznofundamentalnej, 11 recenzji i 73 hasła encyklopedyczne (w tym wiele z teologii fundamentalnej). W badaniach z zakresu eklezjologii zajmował się najpierw stanowiskiem *Vaticanum I* (w konstytucji *De fide catholica*) wobec metod eklezjologicznych (historycznej i empirycznej), potem eklezjologią jemu współczesną a przed *Vaticanum II*, później eklezjologią *Vaticanum II*. Akcentował, jeszcze przed tym soborem na podstawie literatury, teologiczne pojęcie Kościoła jako wspólnoty historiozbawczej i dwuwymiarowość Kościoła w analogii do dwuwymiarowości Jezusa Chrystusa. Tę myśl odnosił też do struktury i władzy w Kościele. Badając naukę ostatniego soboru na temat przynależności do Kościoła doszedł do wniosku, że „teologicznie istnieje jedna forma przynależności, historycznie zaś realizuje się ona przez pełne wcielenie, związek z Kościołem i przyporządkowanie Ludowi Bożemu”¹⁵. Naukową myśl ks. Łukaszyka można podsumować mówiąc,

of Fundamental Theology], 826-827; Adam KUMOREK, „Wiarygodność chrześcijaństwa w pismach kardynała Stanisława Nagyego SCJ” (Warszawa, 2013; rozprawa doktorska, recenzent ks. Marek Skierkowski); R. ŁUKASZYK, Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968) [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)], 22-24; Stanisław NAGY, „Sekcja Teologii Fundamentalnej” [Section of Fundamental Theology], *Roczniki Teologiczne* 43(1996), 2: 191-193 (tom dedykowany Księdzu S. Nagyemu).

¹⁵ R. ŁUKASZYK, „Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)” [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)], 27. Zob. Marian BANASZAK, „Ksiądz Romuald Łukaszyk (1930-81)” [Rev. Romuald Łukaszyk (1930-81)], *Roczniki Teologiczne* 31(1984), 2: 5-7; R. ŁUKASZYK, „Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)” [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)], 26-28; S. NAGY, „Sekcja Teologii Fundamentalnej.” [Section of Fundamental Theology], 193-194; Romuald NIPARKO, „Wspomnienie o księdzu Romualdzie Łukaszyku”

że wychodził od personalistycznego pojmowania wiary, której podmiotem jest cały człowiek jako osoba i próbował to aplikować do eklezjologii, w której uprawianiu był samodzielny i nowatorski. Jego księgozbiór, liczący 1211 pozycji książkowych, głównie obcojęzycznych, znajduje się w czytelni Wydziału Teologii KUL.

Do pozostałych uczniów czy współpracowników ks. Nagyego należeli: ks. dr Jerzy Borowiec, o. dr Tomasz Ludwisiak SI, ks. Mieczysław Piwowarek SCI, ks. prof. dr hab. Henryk Seweryniak i ks. dr Zbigniew Krzyszowski.

Ks. Jerzy Borowiec (ur. 1949) był pracownikiem II Katedry Teologii Fundamentalnej w latach 1982-84. W 1984 r. uzyskał stopień doktora w zakresie teologii fundamentalnej na podstawie dysertacji „Struktura Kościoła pierwotnego według Hansa Künga” napisanej pod kierunkiem ks. Nagyego. Jest autorem 15 artykułów naukowych o problematyce eklezjologicznej¹⁶.

O. Tomasz Ludwisiak (ur. 1946) w latach 1978-80 studiował na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, gdzie uzyskał licencjat kościelny z teologii fundamentalnej. Był pracownikiem II Katedry Teologii Fundamentalnej w okresie 1983-85. W 1985 r. uzyskał stopień doktora w zakresie teologii fundamentalnej na podstawie rozprawy „Kształtowanie się doktryny o charyzmatkach na Soborze Watykańskim II a odnowa charyzmatyczna w Kościele”, której promotorem był ks. S. Nagy. Jego dorobek naukowy obejmuje kilka artykułów naukowych, recenzji i tłumaczeń. Pracuje w Papieskim Wydziale Teologicznym Bobolanum w Warszawie. Publikuje głównie w „Studia Bobolanum” i „Przeglądzie Powszechnym”¹⁷.

Ks. Mieczysław Piwowarek (ur. 1952) był pracownikiem II Katedry Teologii Fundamentalnej w latach 1986-88. W latach 1980-84 odbył w KUL studia doktoranckie z teologii fundamentalnej, w czasie których uzyskał licencjat kościelny na podstawie pracy „Duch Święty a problem powstania Kościoła w konstytucji *Lumen Gentium*” (1982 r.) napisanej pod kierunkiem ks. Nagyego¹⁸.

[In Memory of Rev. Romuald Łukaszyk], *Roczniki Teologiczne* 31(1984), 2: 9-11; Marian RUSECKI, “Łukaszyk Romuald,” w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology], 763-764; “Wykaz prac naukowych ks. doc. dra hab. Romualda Łukaszyka” [The List of Scholar Works by Rev. doc. PhD hab. Romuald Łukaszyk], *Roczniki Teologiczne* 31(1984), 2: 13-17.

¹⁶ Archiwum Uniwersyteckie KUL, Referat Personalny, *Akta osobowe pracowników*, sygn. A – 1684; Archiwum Uniwersyteckie KUL, Wydział Teologii, *Akta osobowe studentów*, sygn. 27131; Zbigniew KRZYSZOWSKI, “Borowiec Jerzy,” w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology], 155-156.

¹⁷ Archiwum Uniwersyteckie KUL, Referat Personalny, *Akta osobowe pracowników*, sygn. A – 1788; Archiwum Uniwersyteckie KUL, Wydział Teologii, *Akta osobowe studentów*, sygn. 028962.

¹⁸ Archiwum Uniwersyteckie KUL, Referat Personalny, *Akta osobowe pracowników*, sygn. A – 1976; Archiwum Uniwersyteckie KUL, Wydział Teologii, *Akta osobowe studentów*, sygn. 028365.

Ks. Henryk Seweryniak (ur. 1951) pracował w II Katedrze Teologii Fundamentalnej w latach 1988-93. Rozpoczął studia doktoranckie w Sekcji Teologii Dogmatycznej KUL. Doktorat z teologii fundamentalnej uzyskał w 1984 r. na Gregorianie na podstawie rozprawy „Espérance et compréhension dans l’herméneutique de Paul Ricoeur”, którą napisał pod kierunkiem R. Latourelle’a. W 1993 r. w KUL zdobył stopień doktora habilitowanego na podstawie dorobku i rozprawy *Antropologia i teologia fundamentalna. Studium antropologii teologiczno-fundamentalnej Wolfharta Pannenberg’a*¹⁹. Krótco potem zaczął pracę w ATK w Warszawie²⁰. Obecnie jest przewodniczącym Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce.

Ks. Zbigniew Krzyszowski (ur. 1954) pracował w II Katedrze Teologii Fundamentalnej w latach 1992-2009. Doktorat z teologii fundamentalnej uzyskał w 1992 r. w KUL na podstawie dysertacji „Wiarygodność Kościoła w nauczaniu Jana Pawła II” napisanej pod kierunkiem ks. Nagyego²¹.

4. EKLEZJOLOGICZNY DOROBEK KS. MARIANA RUSECKIEGO I JEGO UCZNIÓW

Ks. Marian Rusecki zdynamizował rozwój szkoły lubelskiej również w zakresie eklezjologii. Po jego śmierci kilku jego uczniów wydało *Traktat o Kościele*²² zawierający ważniejsze jego teksty eklezjologiczne. Do tej pory powstały 3 artykuły podsumowujące jego eklezjologię²³, która w tym miejscu zostanie syntetycznie ukazana.

¹⁹ [Anthropology and Fundamental Theology. A Study of Fundamentaltheological Anthropology by Wolfhart Pannenberg] (Płock, 1993).

²⁰ Paweł BORTO, „Seweryniak Henryk”, w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology], 1099-1100.

²¹ Jacenty MASTEJ, „Krzyszowski Zbigniew.”, w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology], 699.

²² [Treatise on the Church], red. Krzysztof Kaucha, Piotr Królikowski, Jacenty Mastej (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2015).

²³ Krzysztof KAUCHA, „Czy Kościół jest wiarygodny? Dlaczego? Zawsze? Odpowiedź ks. Mariana Ruseckiego.” [Is the Church Credible? Why? Always? Reply by Rev. Marian Rusecki], w: *Wiara pod lupą. Współczesne pytania o racjonalność wiary* [Faith Under the Scope. Contemporary Questions about Reasonableness of the Faith], red. Rajmund Pietkiewicz (Wrocław: Towarzystwo Studiów Interdyscyplinarnych przy Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, 2014), 125-146; Zbigniew KRZYSZOWSKI, „Mysterium Ecclesiae w myśli naukowej Księdza Profesora Mariana Ruseckiego” [Mysterium Ecclesiae in Scholar Thought by Rev. Professor Marian Rusecki], w: *Scio Cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* [Festschrift Dedicated to Honor Rev. Professor Marian Rusecki at His 65th Birthday], red. Ireneusz S. Ledwoń, Krzysztof Kaucha, Zbigniew Krzyszowski, Jacenty Mastej, Andrzej Pietrzak (Lublin:

Krytykował on apologetykę intelektualistyczną za zawężenie i deformowanie swego przedmiotu (instytucjonalna koncepcja Kościoła). Eklezjologia apologetyczna uzasadniała tylko niektóre elementy struktury Kościoła (prymat, apostołat, ich sukcesje, Nauczycielski Urząd Kościoła) pomijając całość jego bytu, istotę i dynamikę działalności w świecie. Zwracał uwagę na konieczność wewnętrznego wiązania faktu chrystologicznego z eklezjologicznym, które uważał za dwie strony jednego przedmiotu teologii fundamentalnej. Analizował eklezjologię Soboru Watykańskiego II i zgodnie z nim poszerzał rozumienie Kościoła nie ograniczając go tylko do Kościoła rzymskokatolickiego. Kościół Chrystusowy ucieleśnia się w całej dynamicznej rzeczywistości życia chrześcijańskiego, wszystkich Kościołach lokalnych, Kościołach chrześcijańskich i Wspólnotach eklezjalnych (choć w różnym stopniu, zgodnie z nauczaniem *Vaticanum II* najpełniej w Kościele rzymskokatolickim). Jest też w jakiś sposób obecny w elementach prawdy i świętości znajdujących się w religiach pozachrześcijańskich.

Ks. Marian Rusecki wyróżnił inkarnacyjną, historiozbawczą, personalistyczną, semejotyczną (znakową) i symbolową koncepcję Eklezji (często tym rzeczownikiem zastępował słowo „Kościół” chcąc chronić jego zacierającą się hieratyczność). Rozwijał zwłaszcza personalistyczną, historiozbawczą i semejotyczną. Zwracał uwagę, że błędem jest pytać: co to jest Kościół?, należy bowiem zadawać pytanie: kim jest Kościół?

Budował argumenty na rzecz wiarygodności Eklezji nie tylko na solidnych podstawach metodologicznych, lecz także dzięki osobistemu doświadczeniu wiarygodności Kościoła w czasach komunistycznych i postkomunistycznych oraz za pontyfikatów Jana Pawła II i Benedykta XVI. Można je sprowadzić do czterech głównych: 1. chrystologicznego (*via christologica*) – Jezus Chrystus sam w sobie jest najważniejszym i decydującym argumentem za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła oraz źródłem wszystkich argumentów dostarczanych przez teologię fundamentalną. Kościół nigdy nie powstałby bez Jego Osoby, jej tożsamości, *Misterium*, dzieła i wiarygodności; ks. Rusecki uważał Kościół za historyczno-społeczno-osobową ikonę Chrystusa (chrystyczna ikoniczność Kościoła) 2. historycznego (*via historica*) – wiarygodność Eklezji zapisana jest w dziejach i za ich pomocą należy ją uzasadniać; historyczne początki Kościoła są wystarczająco udokumentowane i związane z całym życiem Jezusa (integralna koncepcja eklezjogenezy); ks. Rusecki wysunął teorię permanentnej eklezjogenezy głoszącą, że Kościół jest rzeczywistością dynamiczną, nie został w całości „dokończony” w swej

Wydawnictwo KUL, 2007), 123-131; Krzysztof KAUCHA, “Wiarygodność Kościoła i jej uzasadnianie w twórczości naukowej M. Ruseckiego” [The Church’s Credibility and Its Justifying in Scholar Work by M. Rusecki], w: *Scio Cui credidi* [I Know Whom I Believed], 133-145.

pierwotnej genezie, lecz nieustannie rodzi się i urzeczywistnia poprzez przekaz Objawienia Bożego (Tradycję, Pismo Święte, Urząd Nauczycielski; przekąźniki Objawienia ks. Rusecki często nazywał tradentami), wiarę, świadectwo i liturgię; ukazywał też wiarygodność i trwałość Kościoła, którego nie zniszczyły, lecz zweryfikowały pozytywnie liczne próby czasu, np. prześladowania czy ateistyczne ideologie totalitarne; uważał, że ważną racją za wiarygodnością Eklezji jest zachowanie przez nią tożsamości pomimo przeciwności zewnętrznych i wewnętrznych; 3. semejologicznego (*via signorum*) – tradycyjną drogę z 4 znamion poszerzył o inne nazywając je znakami wiarygodności i korelując ze znakowymi koncepcjami Objawienia Bożego i Kościoła (przy czym pojęcia „znak” używał w specyficznym, religijno-teologicznym znaczeniu, jako fenomen dwuelementowy, empiryczny i misteryjny, zawierający w sobie rzeczywistość nadprzyrodzoną, na którą też znak wskazuje; poświęcił temu pojęciu wiele prac naukowych); jako znaki wiarygodności Eklezji opracowywał znak Piotra, Kolegium Apostolskiego, jedności, świętości, powszechności, apostołskości, agapetologiczny, prakseologiczny, martyrologiczny i kulturotwórczy; badał też uwarunkowania rozpoznawania tych znaków i ich siłę motywacyjną; 4. aksjologicznego (*via axiologica*) – rodził się w jego twórczości ze ścisłego wiązania Jezusa Chrystusa, chrześcijaństwa i Kościoła ze sferą wartości, co prowadziło ks. Ruseckiego do wniosku, że zapotrzebowanie na wartości i ich wiarygodność jest uzasadnieniem wiarygodności Jezusa Chrystusa jako ucieleśnienia najważniejszych wartości, jak prawda, dobro, piękno, świętość, miłość, nadzieja itd.; w ten sposób szkicował argumenty aksjologiczne (agapetologiczny, bonatywny, kaloniczny, ze świętości, werytatywny, sperancyjny); eksponował też osobotwórczą, historiotwórczą i kulturotwórczą funkcję wartości chrześcijańskich.

Pod jego kierunkiem powstało ponad 40 rozpraw doktorskich, w tym z zakresu eklezjologii m.in.: ks. Marka Żmudzińskiego „Świadomość funkcji prymacjalnej Jana Pawła II w świetle jego nauczania” (1999), ks. Tomasza Derezińskiego „Urzeczywistnianie się Kościoła uniwersalnego w Kościele partykularnym w świetle literatury posoborowej (2000), ks. Waldemara Matusiaka „Teologia obecności Kościoła w świecie według Marie-Dominique Chenu” (2001), ks. Romana Słupka „Kolegialność Kościoła według Yves’a Congara” (2003), ks. Dariusza Salamona „Kościół jako przekaziciel Objawienia w polskiej posoborowej literaturze teologicznej” (2005), Anny E. Bodnar „Męczeństwo jako znak wiarygodności Kościoła na przykładzie Ukraińskiej Grekokatolickiej Cerkwi na Ukrainie w latach 1944-1988” (2006), ks. Mikołaja Węgrzyna „Eklezjogeneza paschalna w świetle polskojęzycznej literatury posoborowej” (2007), Piotra Królikowskiego „Strukturalna wiarygodność Kościoła w eklezjologicznej myśli kardynała Avery Dullesa (2013).

Eklezjologiczny dorobek ks. Ruseckiego jest rozwijany w szkole lubelskiej przez jego uczniów: ks. dr. hab. Krzysztofa Kauchę, ks. dr. hab. Jacentego Masteja, ks. dr. hab. Andrzeja Pietrzaka SVD i ks. dr. Pawła Borto.

Ks. Krzysztof Kaucha (ur. 1968) od początku pracy w KUL (1997 r.) zajmuje się głównie eklezjologią. Jego dorobek obejmuje 2 monografie (doktorat i habilitacja)²⁴, ok. 50 artykułów naukowych, ok. 50 haseł leksykonowych i encyklopedycznych, 18 artykułów popularyzujących, 15 recenzji i 16 sprawozdań. Jest współredaktorem 9 prac zbiorowych i monografii wieloautorskich. Badania osadza na metodologii ks. Ruseckiego w odniesieniu do teologii fundamentalnej, jak i wprost eklezjologii. Napisał 2 artykuły z zakresu metaeklezjologii²⁵. Początkowo w badaniach naukowych zajął się analizą wymiarów i kryteriów wiarygodności Kościoła, które przedstawił w publikacjach²⁶. W rozprawie habilitacyjnej opracował w świetle nauczania Jana Pawła II 15 argumentów na wiarygodność Eklezji w kontekście wyzwań współczesności europejskiej, a mianowicie: z bilansu obecności Kościoła w dziejach Europy, europotwórczy, rekuncyliacyjny, antropologiczno-wokatywny, metafizyczny, etyczny, kulturotwórczy, aksjologiczny, komunitwórczy, prakseologiczny, z wolności religijnej, z projektu Kościoła co do integracji europejskiej, sperancyjny, martyrologiczny, misyjny. W tej rozprawie szeroko przedstawił też papieską diagnozę współczesności. Potem kontynuował *via signorum* ks. Ruseckiego wyróżniając kilkadziesiąt znaków wiarygodności Kościoła²⁷. W ostatnim okresie, nawiązując do myśli ks. Ruseckiego, podjął badania nad tożsamością Kościoła²⁸. Pod jego kierun-

²⁴ Krzysztof KAUCHA, *Miłość za miłość. Wiarygodność chrześcijaństwa według Battisty Mondina* [Love for Love. Credibility of Christianity according to Battista Mondin] (Lublin: RW KUL, 2000); Krzysztof KAUCHA, *Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II* [Credibility of the Church in the Context of Contemporary European Challenges in the Light of John Paul II's Teaching] (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2008).

²⁵ Krzysztof KAUCHA, "Eklezjologia fundamentalna. Zagadnienia metodologiczne" [Fundamental Ecclesiology. Methodological Problems], *Roczniki Teologii Fundamentalnej i Religiologii* 56(2009), 1: 29-46; Krzysztof KAUCHA, "Z metaeklezjologii" [Out of Meta-Ecclesiology], *Roczniki Teologiczne* 63(2016), 9: 65-80.

²⁶ Krzysztof KAUCHA, "Wiarygodność Kościoła" [The Church's Credibility], w: *Kościół w czasach Jana Pawła II* [The Church in the Times of John Paul II], red. Marian Rusecki, Krzysztof Kaucha, Jacenty Mastej (Lublin: Wydawnictwo KUL, Wydawnictwo „Gaudium”, 2005), 335-359; Krzysztof KAUCHA, "Współczesne metody uzasadniania wiarygodności Kościoła" [Contemporary Methods of Justifying the Church's Credibility], *Roczniki Teologiczne* 52(2005), 9: 77-96.

²⁷ Krzysztof KAUCHA, "Znaki wiarygodności Kościoła" [Signs of the Church's Credibility], *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 19(2011), 1: 71-89; Krzysztof KAUCHA, "Znakowy charakter Kościoła w relacji do uzasadniania jego wiarygodności" [Semeiological Character of the Church in Relation to Justifying Her Credibility], w: *Apologia religii* [Apology of Religion], red. Piotr Moskal (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2011), 249-273.

²⁸ Krzysztof KAUCHA, "Tożsamość Kościoła w Polsce" [The Identity of the Church in Poland],

kiem powstały 2 eklezjologiczne rozprawy doktorskie wykorzystujące efekty jego badań: ks. Tomasza Kosteckiego „Antropologiczna wiarygodność Kościoła i jej uzasadnianie w świetle nauczania Jana Pawła II” i ks. Edwina Chukwudi Ezeokeke „The Identity of the Catholic Church in Igboland, Nigeria”.

Ks. Jacenty Mastej (ur. 1967) pracuje w KUL od 1998 r. i zajmuje się głównie metodologią teologii fundamentalnej, chrystologią, teologią wiary i Objawienia oraz argumentacją na wiarygodność chrześcijaństwa. Jest autorem 2 monografii, kilkadziesiątu artykułów naukowych i haseł encyklopedycznych oraz współredaktorem kilku książek. W 1999 r. pod kierunkiem ks. Ruseckiego napisał rozprawę doktorską „Personalistyczna koncepcja aktu wiary chrześcijańskiej w świetle polskojęzycznej literatury posoborowej”²⁹. Już w niej zaczął badać permanentną eklezjogenezę i urzeczywistnianie się Kościoła, w czym nawiązał do myśli ks. Ruseckiego. W swej rozprawie habilitacyjnej³⁰ szeroko uzasadnił eklezjogenezę paschalną. Zagadnienie eklezjogenezy jest przedmiotem kilku jego artykułów naukowych³¹.

Ks. Andrzej Pietrzak (ur. 1958) został zatrudniony w ITF w 2005 roku. Pracował jako misjonarz w slumsach w São Paulo i ubogich regionach Brazylii (1980-90), co ukształtowało jego zainteresowania naukowe obejmujące przede wszystkim Kościół w Ameryce Łacińskiej, teologię ubóstwa i misjologię. W 2001 r. uzyskał w KUL doktorat z teologii fundamentalnej na podstawie dysertacji „Opcja na rzecz ubogich znakiem wiarygodności Kościoła w świetle Dokumentów końcowych Konferencji Ogólnych Episkopatu Latinoamerykańskiego w Rio de Janeiro, Medellin, Puebla

w: *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. 1050. rocznica Chrztu* [Features of the Catholic Church in Poland. 1050 Years After the Christening of Poland], red. Jacenty Mastej, Krzysztof Kaucha, Paweł Borto (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016), 275-306; Krzysztof KAUCHA, “The Identity of Local and Particular Catholic Churches. Methodological Outline”, *Roczniki Teologiczne* 64(2017), 9: 45-58.

²⁹ Jacenty MASTEJ, *Od objawienia do wiary. Personalistyczna koncepcja aktu wiary chrześcijańskiej* [From Revelation to Faith. Personalistic Concept of the Christian Act of Faith] (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2001).

³⁰ Jacenty MASTEJ, *Staurologiczno-rezurekcyjna wiarygodność chrześcijaństwa* [Staurological-Resurrectional Credibility of Christianity] (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2009, 2014²).

³¹ Jacenty MASTEJ, “Permanentna eklezjogeneza.” [Permanent Ecclesiogenesis], w: *Kościół w czasach Jana Pawła II* [The Church in the Times of John Paul II], red. Marian Rusecki, Krzysztof Kaucha, Jacenty Mastej (Lublin: Wydawnictwo KUL, Wydawnictwo „Gaudium”, 2005), 113-125; Jacenty MASTEJ, “Miłosierdzie w funkcji eklezjotwórczej” [Mercy in Ecclesiogenesis Function], *Roczniki Teologiczne* 63(2016), 9: 21-42; Jacenty MASTEJ, “Eklezjotwórcza funkcja wiary” [Ecclesiogenesis Function of the Faith], *Studia Leopoliensia* 6(2013), 181-189; Jacenty MASTEJ, “In virtute Spiritus Sancti. Eklezjogenetyczny dar Ducha Świętego” [In virtute Spiritus Sancti. Ecclesiogenetical Gift of the Holy Spirit], w: *W mocy Ducha Świętego: księga pamiątkowa dla Jego Ekscelencji Księdza Biskupa Edwarda Białogłowskiego z okazji XXV rocznicy święceń biskupich* [In the Power of the Holy Spirit. The Book Dedicated to honor His Excellence Bishop Edward Białogłowski in 25th Anniversary of His Bishop Ordination], red. Piotr Mierzwa, Marcin Nabożny (Rzeszów, 2013), 163-174.

i Santo Domingo”³² napisanej pod kierunkiem ks. Ruseckiego. W latach 2004-05 odbył studia z zakresu misjologii na Gregorianie uwieńczone licencjatem z misjologii. Uzyskał habilitację w 2014 r. na podstawie dorobku i rozprawy³³. Opublikował 4 książki (w tym 2 po portugalsku), 31 artykułów naukowych (po polsku, angielsku, portugalsku i hiszpańsku³⁴, 10 artykułów popularnonaukowych, zredagował 3 książki.

Ks. Paweł Borto (ur. 1969) od 2009 r. jest pracownikiem ITF. W 1996 r. w Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie uzyskał stopień magistra licencjata teologii fundamentalnej na podstawie pracy „La dimensione pneumatica del progresso della Tradizione. Le implicazioni di *Dei Verbum* 8 alla luce del documento della CTI su L’interpretazione dei dogmi”³⁵. W 2003 r. obronił doktorat „Tradycja a Objawienie w teologii Yves’a Congara i Henri de Lubaca”³⁶ napisany pod kierunkiem ks. Ruseckiego. Jest autorem ponad 20 artykułów naukowych. Badając problematykę Tradycji w Kościele, kontynuuje dokonania ks. R. Łukaszyka. W swych pracach wykorzystuje eklezjologię jej współczesnych mistrzów: Y. Congara, H. de Lubaca i J. Ratzingera³⁷. Analizował maryjny wymiar Eklezji³⁸, znaczenie określenia „wiara w Kościół”³⁹ i pojęcia *sensus fidei*⁴⁰.

³² Andrzej PIETRZAK, *Opcja na rzecz ubogich znakiem wiarygodności Kościoła* [Option of the Poor as the Sign of the Church’s Credibility] (Pieniężno: Referat Misyjny Seminarium Duchownego Księży Werbistów, 2002).

³³ Andrzej PIETRZAK, *Modele ewangelizacji kultur i inkulturacji wiary w teologii latynoamerykańskiej* [Models of Evangelization of Cultures and of Inculturation of Faith in Latin-American Theology] (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013).

³⁴ W tym: Andrzej PIETRZAK, „Metoda *via ascendens* i jej znaczenie w badaniach eklezjologicznych na przykładzie Ameryki Łacińskiej” [Via ascendens Method and Its Role in Ecclesiological Researches in Latin America Example], *Roczniki Teologiczne* 63(2016), 9: 95-110; Andrzej PIETRZAK, „Ubodzy w nauczaniu Jana Pawła II w Ameryce Łacińskiej.” [The Poor in John Paul II’s Teaching in Latin America], w: *Jan Paweł II w Ameryce Środkowej* [John Paul II in Central America], red. Tomasz Szyszka (Warszawa: Instytut Papieża Jana Pawła II, 2017), 61-70.

³⁵ Zbigniew KRZYSZOWSKI, „Borto Paweł.”, w: *Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology], 156.

³⁶ Paweł BORTO, *Tradycja a Objawienie w teologii Yves’a Congara i Henri de Lubaca* [Tradition and Revelation in Theology of Yves Congar and Henri de Lubac] (Kielce, 2007).

³⁷ Paweł BORTO, „Yves’a Congara spojrzenie na Kościół jako podmiot Tradycji” [Yves Congar’s Looking at the Church as the Subject of the Tradition], *Kieleckie Studia Teologiczne* 2(2003), 153-176; Paweł BORTO, „Wiarygodność Kościoła według Josepha Ratzingera” [The Church’s Credibility according to Joseph Ratzinger], *Roczniki Teologiczne* 64(2017), 9: 73-86.

³⁸ Paweł BORTO, „Profil Maryjny Kościoła. Eklezjologiczne implikacje nauczania papieżów” [The Marian Profile of the Church. Ecclesiological Implications of Popes’ Teachings], *Studia Theologica Varsaviensia* 50(2012), 221-243.

³⁹ Paweł BORTO, „Formuła «Wierzę w Kościół» w symbolu wiary i jej teologiczne znaczenie” [The Expression ‘I Believe the Church’ in Credo and Its Theological Meaning], *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 33(2013), 209-227.

⁴⁰ Paweł BORTO, „Teoria i praktyka uwzględniania *sensus fidelium* przez Magisterium w czasach no-

Uczniowie ks. Ruseckiego nawiązują do zainicjowanych przez niego analiz współczesnej kondycji Eklezji⁴¹. Kontynuują je, a ich wyniki zostały opublikowane w kilku pracach zbiorowych⁴². Ostatnio wydali monografię naukową, będącą efektem szerokiego projektu realizowanego wspólnie z teologami z innych ośrodków, pod tytułem *Teologia fundamentalna w twórczości Josepha Ratzingera*⁴³.

*

Badania naukowe w zakresie eklezjologii, jako części teologii fundamentalnej, są prowadzone w KUL od początku jego istnienia. Jest to zrozumiałe, ponieważ ścisły związek z Kościołem zapisany jest w tożsamości katolickiego uniwersytetu i wszystkich dyscyplin teologii katolickiej. W tych badaniach zachodziły przemiany analogiczne do przemian w europejskiej eklezjologii katolickiej na przestrzeni ostatnich stu lat. Najpierw była to eklezjologia dogmatyczno-apologetyczna i polemiczna z prawosławiem rosyjskim (ks. Kremer), potem – u ks. Kopia i ks. Nagyego – tradycyjna, utrzymana jeszcze w duchu apologetyki intelektualistycznej. W późniejszym okresie ks. Nagy przekształcał ją w eklezjologię posoborową o coraz wyraźniejszym profilu teologicznym i ekumenicznym, co czynił też ks. Łukaszyk. Największy wkład wniósł ks. Rusecki, który synchronizował eklezjologię z chrystopologią (u ks. Kopia i ks. Nagyego były one niezależne) i poszerzył argumentację na rzecz wiarygodności Kościoła. Jego dorobek jest rozwijany przez jego uczniów.

wożytnych” [Theory and Practice of Applying ‘sensus fidelium’ by the Magisterium in the Modern Times], w: *Wiara-wiarygodność* [Faith-Credibility], red. Damian Wąsek (Kraków, 2014), 115-141; Paweł BORTO, ”Sensus fidei i jego znaczenie w praktyce Kościoła.” [Sensus fidei and Its Importance in the Church’s Practice], w: *Pokładamy nadzieję w Kościele* [We Hope the Church], red. Dawid Mielnik (Lublin, 2016), 82-99.

⁴¹ Marian RUSECKI, *Wiarygodność Kościoła wobec przemian w Polsce. Quo vadis Ecclesia Polonorum?* [The Church’s Credibility in the Times of Changes in Poland], red. Marian Rusecki (Pelplin-Lublin, 1994); Marian RUSECKI, *Problemy współczesnego Kościoła* [Troubles in the Contemporary Church], red. Marian Rusecki (Lublin: RW KUL, 1996).

⁴² *Kościół w czasach Jana Pawła II* [The Church in the Times of John Paul II], red. Marian Rusecki, Krzysztof Kaucha, Jacenty Mastej (Lublin: Wydawnictwo KUL, Wydawnictwo „Gaudium”, 2005); *Rok Wiary – rok odnowy* [Year of the Faith – Year of the Renewal], red. Krzysztof Kaucha, Andrzej Pietrzak, Wojciech Rebeta (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013); *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. 1050. rocznica Chrztu* [Features of the Catholic Church in Poland. 1050 Years After the Christening of Poland], red. Jacenty Mastej, Krzysztof Kaucha, Paweł Borto (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016).

⁴³ [Fundamental Theology in Joseph Ratzinger’s Works], red. Krzysztof Kaucha, Jacenty Mastej (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2017).

BIBLIOGRAFIA

- KAUCHA, Krzysztof. “Czy Kościół jest wiarygodny? Dlaczego? Zawsze? Odpowiedź ks. Mariana Ruseckiego” [Is the Church Credible? Why? Always? Reply by Rev. Marian Rusecki]. W: *Wiara pod lupą. Współczesne pytania o racjonalność wiary* [Faith Under the Scope. Contemporary Questions about Reasonableness of the Faith]. Red. Rajmund Pietkiewicz, 125-146. Wrocław: Towarzystwo Studiów Interdyscyplinarnych przy Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, 2014.
- KAUCHA, Krzysztof. Wiarygodność i wiara w ujęciu lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej [Credibility and Faith according to Lublin School of Fundamental Theology]. W: *Wiara – wiarygodność* [Faith – Credibility]. Red. Damian Wąsek, 49-85. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII w Krakowie, 2014.
- KAUCHA, Krzysztof. “Wiarygodność Kościoła i jej uzasadnianie w twórczości naukowej M. Ruseckiego” [The Church’s Credibility and Its Justifying in Scholar Work by M. Rusecki]. W: *Scio Cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* [Festschrift Dedicated to Honor Rev. Professor Marian Rusecki at His 65th Birthday]. Red. Ireneusz S. Ledwoń, Krzysztof Kaucha, Zbigniew Krzyszowski, Jacenty Mastej, Andrzej Pietrzak, 133-145. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007.
- KUMOREK, Adam. *Wiarygodność chrześcijaństwa w pismach kardynała Stanisława Nagyego SCJ*. Warszawa, 2013 (rozprawa doktorska, recenzent ks. Marek Skierkowski).
- KRZYSZOWSKI, Zbigniew. “Mysterium Ecclesiae w myśli naukowej Księdza Profesora Mariana Ruseckiego” [Mysterium Ecclesiae in Scholar Thought by Rev. Professor Marian Rusecki]. W: *Scio Cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin* [Festschrift Dedicated to Honor Rev. Professor Marian Rusecki at His 65th Birthday]. Red. Ireneusz S. Ledwoń, Krzysztof Kaucha, Zbigniew Krzyszowski, Jacenty Mastej, Andrzej Pietrzak, 123-131. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007.
- Leksykon Teologii Fundamentalnej* [Lexicon of Fundamental Theology]. Red. Marian Rusecki, Krzysztof Kaucha, Ireneusz S. Ledwoń, Jacenty Mastej. Lublin–Kraków: Wydawnictwo M, 2002.
- ŁUKASZYK, Romuald. “Pięćdziesięciolecie teologii fundamentalnej na KUL (1919-1968)” [Fifty Years of Fundamental Theology at KUL (1919-1968)]. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 15(1968), 2: 5-53.
- NAGY, Stanisław. “Sekcja Teologii Fundamentalnej” [Section of Fundamental Theology]. W: *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993* [75 Years of Catholic University of Lublin Jubilee Book. Contribution to Polish Culture in the Period of 1968-1993]. Red. Marian Rusecki, 188-197. Lublin: RW KUL, 1994.
- Roczniki Teologiczne* 43(1996), 2.
- Roczniki Teologiczne* 31(1984), 2.
- RUSECKI, Marian. *Traktat o Kościele* [Treatise on the Church]. Red. Krzysztof Kaucha, Piotr Królikowski, Jacenty Mastej. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2015.
- RUSECKI, Marian. *Wiarygodność chrześcijaństwa. T 1: Z teorii teologii fundamentalnej* [Credibility of Christianity. Vol. 1: From the Theory of Fundamental Theology]. Lublin: TN KUL, 1974.

DOROBEK LUBELSKIEJ SZKOŁY TEOLOGII FUNDAMENTALNEJ
W ZAKRESIE EKLEZJOLOGII

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie dorobku (autorów, dzieł, zagadnień, przemian) lubelskiego ośrodka teologii fundamentalnej w zakresie eklezjologii. Artykuł składa się z następujących punktów: treści eklezjologiczne przed zainicjowaniem lubelskiej szkoły teologii fundamentalnej (1),

treści eklezjologiczne w twórczości ks. Edwarda Kopcia (2), eklezjologiczny dorobek ks. Stanisława Nagyego i jego uczniów (3), eklezjologiczny dorobek ks. Mariana Ruseckiego i jego uczniów (4) oraz zakończenia. W podsumowaniu stwierdzono, że w badaniach w zakresie eklezjologii zachodziły przemiany analogiczne do przemian w europejskiej eklezjologii katolickiej na przestrzeni ostatnich stu lat. Najpierw była to eklezjologia dogmatyczno-apologetyczna i polemiczna z prawosławiem rosyjskim (ks. P. Kremer), potem – u ks. E. Kopcia i ks. S. Nagyego – tradycyjna, utrzymana jeszcze w duchu apologetyki intelektualistycznej. W późniejszym okresie ks. Nagy przekształcał ją w eklezjologię posoborową o coraz wyraźniejszym profilu teologicznym i ekumenicznym, co czynił też ks. R. Łukaszyk. Największy wkład wniósł ks. M. Rusecki, który synchronizował eklezjologię z chrystologią (u ks. Kopcia i ks. Nagyego były one niezależne) i poszerzył argumentację na rzecz wiarygodności Kościoła. Jego dorobek jest rozwijany przez jego uczniów.

Słowa kluczowe: *demonstratio catholica*; eklezjologia apologetyczna; eklezjologia fundamentalna; eklezjologia katolicka; fakt eklezjologiczny; Kościół Chrystusowy; Kościół katolicki; lubelska szkoła teologii fundamentalnej; prawdziwość Kościoła; teologia fundamentalna; wiarygodność Kościoła.